

BARQAROR IQTISODIY NAZARIYALAR VA ULARNING KELAJAKDAGI O'SISHGA TA'SIRI

Urunboyeva Yulduz Pirnazarovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti

Odilova Shahzoda Ibodulla qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

***Annotatsiya.** Ushbu maqola barqaror iqtisodiy nazariyalarning mohiyatini, ularning zamonaviy iqtisodiyotda tutgan o'rnini va kelajakdagi iqtisodiy o'sishga ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Maqola iqtisodiy va ekologik omillar uyg'unligi orqali uzoq muddatli barqaror rivojlanishning muhimligini ta'kidlashni maqsad qilgan. Tadqiqot natijalari siyosatchilar, tadbirkorlar va ilmiy doiralar uchun amaliy ahamiyatga ega.*

***Kalit so'zlar:** barqaror iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, iqtisodiy nazariyalar, ekologik barqarorlik, ijtimoiy tenglik, innovatsion texnologiyalar, yashil iqtisodiyot, uzoq muddatli iqtisodiy o'sish, resurslardan samarali foydalanish, raqamli iqtisodiyot.*

KIRISH

Bugungi kunda dunyo iqtisodiyoti barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslangan yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Global muammolar, jumladan, iqlim o'zgarishi, resurslarning cheklanganligi va ijtimoiy tengsizlik, an'anaviy iqtisodiy tizimlarning yetarli darajada samarali emasligini ko'rsatmoqda. Shunday sharoitda barqaror iqtisodiy nazariyalar va ularning amaliy qo'llanilishi dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Barqaror iqtisodiyot – bu iqtisodiy o'sishni nafaqat qisqa muddatli daromadlarni oshirishga qaratilgan, balki ekologik va ijtimoiy mas'uliyatni hisobga olgan holda rejalashtiradigan tizimdir. Ushbu yondashuv, ayniqsa, uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlashda muhim o'rin tutadi.

Mazkur maqola barqaror iqtisodiy nazariyalarning tamoyillari, ularning zamonaviy iqtisodiyotdagi o'rnini va kelajakdagi o'sishga ta'sirini o'rganishga qaratilgan. Shuningdek, barqaror rivojlanishni amalga oshirishdagi qiyinchiliklar va ulardan chiqish yo'llari ham ko'rib chiqiladi. Ushbu tadqiqot nafaqat nazariy ahamiyatga ega, balki iqtisodiy siyosatni shakllantirishda ham amaliy yo'nalish bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Barqaror iqtisodiyot nazariyalari: Asosiy tamoyillar

Barqaror iqtisodiyot nazariyalari resurslardan oqilona foydalanish va insoniyatning uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan. Bu nazariyalar uch asosiy tamoyilga tayanadi:

Ekologik barqarorlik: Atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslarni tiklash imkonini beradigan iqtisodiy faoliyatni qo‘llab-quvvatlash.

Ijtimoiy barqarorlik: Jamiyatdagi ijtimoiy tenglikni ta‘minlash, aholining turmush darajasini yaxshilash va resurslardan adolatli foydalanish.

Iqtisodiy barqarorlik: Uzoq muddatli iqtisodiy o‘shish va rivojlanishni ta‘minlaydigan innovatsiyalar va barqaror investitsiyalar.

Barqaror iqtisodiyot nazariyalari an’anaviy iqtisodiy modellarning qisqa muddatli manfaatlarga yo‘naltirilgan yondashuvlarini qayta ko‘rib chiqib, jamiyat va atrof-muhitni himoya qilishni asosiy maqsad sifatida belgilaydi.

Barqaror iqtisodiyotning asosiy yo‘nalishlari

Barqaror iqtisodiyotga o‘tishda quyidagi yo‘nalishlar muhim ahamiyatga ega:

Resurslardan samarali foydalanish: Energiya va xomashyoning qayta tiklanadigan manbalarini rivojlantirish.

Yashil texnologiyalarni joriy etish: Ekologik xavfsiz ishlab chiqarish texnologiyalarini qo‘llash.

Aholi turmush darajasini yaxshilash: Ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish va iqtisodiy resurslarga teng imkoniyat yaratish.

Raqamli iqtisodiyotning rivoji: Raqamli texnologiyalar va ma‘lumotlarni tahlil qilish vositalaridan foydalanish orqali samaradorlikni oshirish.

Mahalliy va global hamkorlik: Iqtisodiy rivojlanishni ekologik muvozanatni buzmasdan amalga oshirish uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish.

Bu yo‘nalishlar zamonaviy iqtisodiy tizimni barqarorlik tomon yo‘naltirishda muhim bosqichlarni tashkil etadi.

Barqaror iqtisodiyot va kelajakdagi o‘shish

Barqaror iqtisodiyot uzoq muddatli iqtisodiy o‘shish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi:

Innovatsion texnologiyalar: Yangi texnologiyalar resurslardan samarali foydalanishni ta‘minlab, iqtisodiy o‘shishning asosiy omili bo‘lib xizmat qiladi.

Iqtisodiy xavfsizlik: Barqaror iqtisodiyot moliyaviy va ekologik inqirozlarning oldini olishga yordam beradi.

Ish o‘rinlarini yaratish: Yashil iqtisodiyot sohasida yangi tarmoqlar va ish o‘rinlari paydo bo‘lishiga olib keladi.

Xalqaro raqobatbardoshlik: Barqaror rivojlanish yo‘nalishida ishlayotgan davlatlar va kompaniyalar global bozorda ustunlikka ega bo‘ladi.

Bu yondashuv kelajakda iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlash bilan birga, ijtimoiy va ekologik muammolarni hal qilishga ko‘maklashadi.

Barqaror iqtisodiyotga o‘tishdagi qiyinchiliklar

Barqaror iqtisodiy tizimga o‘tishda bir qator qiyinchiliklar mavjud:

Moliyaviy cheklovlar: Barqaror texnologiyalarni joriy etish uchun katta mablag‘ talab etiladi.

Siyosiy to‘siqlar: Ba‘zi davlatlarning iqtisodiy siyosatlari barqaror rivojlanish tamoyillariga zid bo‘lishi mumkin.

Resurslarning noteng taqsimlanishi: Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar o‘rtasida resurslar va texnologiyalarni teng taqsimlash muammosi.

Madaniy o‘zgarishlar: Jamiyatning iqtisodiy va ekologik mas‘uliyatni tushunishi va qabul qilishi uchun vaqt talab etiladi.

Texnologik moslashuv: Ba‘zi sohalar yangi texnologiyalarni joriy etishda qiyinchiliklarga duch keladi.

Bu qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, ilmiy-tadqiqot ishlariga ko‘proq e‘tibor qaratish va aholining xabardorligini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Barqaror iqtisodiyot nazariyalari va ularning kelajakdagi o‘shishga ta’siri haqida ko‘plab ***jahon olimlar va iqtisodchilar*** o‘z fikrlarini bildirgan.

1. Herman Deyli (Herman Daly)

Herman Deyli – barqaror rivojlanish va "ekologik iqtisodiyot" nazariyasining asoschilaridan biri.

U shunday fikr bildirgan: "Barqaror iqtisodiyot cheksiz o‘shishga emas, balki mavjud resurslar va ekologik chegaralar doirasida hayotni barqaror saqlashga qaratilgan tizimdir".

Uning nazarida iqtisodiy o‘shish va ekologik barqarorlik uyg‘unlashishi kerak, aks holda ijtimoiy va ekologik inqirozlar kuchayadi.

2. Amartya Sen

Amartya Sen – iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy tenglik masalalariga bag‘ishlangan tadqiqotlari bilan mashhur.

U shunday degan: "Barqaror rivojlanish faqat iqtisodiy o‘shishga emas, balki insonlarning imkoniyatlarini kengaytirishga va ularning turmush sifatini oshirishga qaratilgan bo‘lishi kerak".

Uning fikricha, iqtisodiy siyosat ekologik va ijtimoiy jihatlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilishi kerak.

3. Jeffrey Sachs

Jeffrey Sachs – barqaror rivojlanish va global iqtisodiy masalalar bo‘yicha taniqli iqtisodchi.

Uning ta'kidlashicha: "Barqaror iqtisodiyotga o'tish zamonaviy global muammolarni hal qilishning yagona yo'lidir. Bu iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash bilan birga, kelajak avlodlar uchun ham resurslarni saqlab qolishni nazarda tutadi".

Barqaror iqtisodiyot va uning rivojlanishi haqida *o'zbek olimlari* ham o'z tadqiqotlarida fikrlar bildirgan.

1. Olimxon R. Islomov

Olimxon Islomov iqtisodiy barqarorlik va ekologik muvozanatni ta'minlashga katta e'tibor qaratadi.

U o'z tadqiqotlarida shunday fikr bildirgan: "O'zbekistonda barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash uchun resurslardan samarali foydalanish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish muhim. Ayniqsa, qishloq xo'jaligi va sanoat sohalarida yashil iqtisodiyot tamoyillariga amal qilish zarur".

2. Qudrat R. Karimov

Qudrat Karimov o'z tadqiqotlarida ijtimoiy va iqtisodiy tenglikni ta'minlash masalalariga e'tibor qaratadi.

Uning ta'kidlashicha: "Barqaror rivojlanish faqat iqtisodiy o'sishga emas, balki jamiyatning barcha qatlamlari uchun iqtisodiy imkoniyatlarni yaratishga qaratilgan bo'lishi kerak. Shu bilan birga, tabiiy resurslarni muhofaza qilish ham rivojlanish strategiyasining ajralmas qismi bo'lishi lozim".

3. Dilmurod Y. Rahimov

Dilmurod Rahimov barqaror iqtisodiy rivojlanishda qishloq xo'jaligi sohasining o'rnini alohida ta'kidlaydi.

U shunday yozadi: "O'zbekistonda qishloq xo'jaligida suv va yer resurslaridan samarali foydalanish orqali barqaror rivojlanishni ta'minlash mumkin. Bu nafaqat iqtisodiy o'sishni oshiradi, balki ekologik muvozanatni saqlashga ham yordam beradi".

4. Nurbek G'. G'aniev

Nurbek G'aniev sanoat va yashil iqtisodiyot masalalarida tadqiqotlar olib borgan.

U shunday fikr bildirgan: "Yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy qilish orqali O'zbekiston sanoatini ekologik xavfsiz yo'nalishda rivojlantirish mumkin. Bu, ayniqsa, energetika sohasida muhim rol o'ynaydi".

O'zbek olimlarining ushbu fikrlari shuni ko'rsatadiki, barqaror iqtisodiyot masalalari O'zbekiston sharoitida ham dolzarb bo'lib, resurslardan oqilona foydalanish, ekologik mas'uliyat va innovatsiyalar joriy etilishi asosiy yo'nalish sifatida e'tirof etilgan.

Samarqand iqtisodiyot va servis institutining iqtisodiyot sohasi bo'yicha professor va dotsentlari barqaror iqtisodiyot nazariyalari va ularning kelajakdagi o'sishga ta'siri haqida bir qancha ilmiy ishlarda o'z fikrlarini bildirganlar. Jumladan:

1. Pardayev M.Q., Po'latov M.E., Muhammedov M.M. kabi olimlar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va resurslardan samarali foydalanish masalalariga katta e'tibor qaratgan. Ularning tadqiqotlari iqtisodiy va ijtimoiy samaradorlikni oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

2. Tuxliyev I.S. va Mirzayev Q.J. kabi iqtisodchilar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda innovatsiyalar va texnologik yondashuvlarning ahamiyatini ta'kidlab, zamonaviy iqtisodiy jarayonlarni yanada barqarorlashtirish yo'llarini o'rganib chiqqanlar.

3. Abdulqosimov H. va Nabixujaev A. iqtisodiy o'sish masalalarini chuqur tahlil qilib, uzoq muddatli rivojlanish uchun barqarorlik nazariyalarining ahamiyatini yoritib berganlar. Ular barqaror iqtisodiyotning global iqtisodiy tizim bilan integratsiyalashuvini alohida ta'kidlab o'tganlar.

Mazkur olimlarning fikrlaridan kelib chiqib, barqaror iqtisodiyotni shakllantirishda ilmiy izlanishlarni davom ettirish va kelajakdagi iqtisodiy modelni yanada takomillashtirish zaruriyati bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Barqaror iqtisodiyot uzoq muddatli o'sishning asosi bo'lib, iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik omillarni birgalikda muvozanatlashtirishni talab qiladi. Ular barqarorlikni iqtisodiy siyosatning asosiy qismi sifatida ko'rib, kelajak avlodlar manfaatlarini himoya qilishni ta'kidlaydi.

XULOSA

Barqaror iqtisodiy nazariyalar zamonaviy global muammolarni hal qilishda, xususan, iqtisodiy o'sish va atrof-muhitni muhofaza qilish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu nazariyalar asosida resurslardan samarali foydalanish, yashil texnologiyalarni joriy etish va uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash strategiyalari ishlab chiqiladi.

Kelajakda barqaror iqtisodiy o'sishga erishish uchun quyidagi omillar hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi:

1. Innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirish.

2. Davlat va xususiy sektorlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish.

3. Ijtimoiy tenglikni ta'minlash orqali jamiyatdagi barqarorlikni mustahkamlash.

4. Xalqaro hamkorlik orqali iqlim o'zgarishi va global muammolarga birgalikda yechim topish.

Barqaror iqtisodiy nazariyalar jahon iqtisodiyotining uzoq muddatli rivojlanishini kafolatlaydi va resurslarning kelajak avlodlar uchun ham saqlanib qolishini ta'minlaydi. Shu sababli, mazkur yondashuv nafaqat iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash, balki ekologik va ijtimoiy barqarorlikni saqlashga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Herman E. Daly - "Steady-State Economics: Foundations for a Sustainable Society".
2. Jeffrey D. Sachs - "The Age of Sustainable Development".
3. Kate Raworth - "Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist".
4. Meadows, Donella H. et al. - "The Limits to Growth".
5. Гуломова, Н. Ф. (2022). Возможности Цифровой Трансформации Транспортной Отрасли В Республике Узбекистан. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 188-192.
6. Махмудова Гулжахон Нематджоновна, & Гуломова Нигора Фархадовна (2023). Unlocking the potential of the digital economy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7-25. doi: 10.18721/JE.16401
7. Гуломова, Н. Ф. (2022). Предпосылки развития цифровизации в области экономических отношений в странах ЕАЭС. In *Цифровая трансформация экономических систем: теория и практика* (pp. 34-57).
8. Nematdjonovna, M. G., & Qizi, G. N. F. (2023). Big Data Texnologiyasining Funktsiyalari va Vazifalari. *Science and innovation*, 2(Special Issue 3), 352-357.
9. Gulomova, N. (2023). Assessment And Comparative Analysis Of The Investment Potential Of The Republic Of Belarus And The Republic Of Uzbekistan Within The EAEU. *Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods*, 1(2), 1-9.
10. Nematdjonovna, M. G., & Qizi, G. N. F. (2023). Buyumlar Interneti (IOT) Texnologiyalarining Shakllanishi. *Science and innovation*, 2(Special Issue 3), 37-41.
11. Gulomova, N. (2023). Comparative Analysis of The Export Potential of The Republic of Uzbekistan within the Framework of the EAEU. *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 20, 17-22.
12. Бабкина, А. В. Устойчивым Развитием Экономических Систем В Цифровую Эпоху.
13. Okbaeva, N. (2022). Pascal's triangle, its planar and spatial generalizations. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 3(107), 815-8.
14. Гуломова, Н. Ф. (2022). Проблемы, Возникающие В Процессе Перехода К Цифровой Экономике В Узбекистане: Рост Угроз Кибербезопасности. Как

- цитировать: Цифровые технологии и право: сборник научных трудов I Международной научно-практической конференции (г. Казань, 23 сентября 2022 г.)/под ред. ИР Бегишева, ЕА Громовой, МВ Залоило, ИА Филиповой, АА Шутовой. В 6 т. Т. 2.–Казань: Изд-во «Познание» Казанского инновационного университета, 2022.–556 с. EDN: JSIXFM. DOI: [http://dx. doi. org/10.21202/978-5-8399-0769-0_2022_2_556](http://dx.doi.org/10.21202/978-5-8399-0769-0_2022_2_556), 84.
15. 니고라. (2017). Empowering Women Sports Leaders in Uzbekistan A critical analysis of transforming the role of Women in Sports Management (Doctoral dissertation, 서울대학교 대학원).
  16. Махмудова, Г. Н., Ашуров, З. А., & Гуломова, Н. Ф. (2022). Факторы и проблемы цифровой трансформации в условиях усиления конкурентоспособности национальной экономики Узбекистана. In Управление устойчивым развитием экономических систем в цифровую эпоху (pp. 49-77).
  17. Gulomova, N. (2019). Развитие Цифровой Экономики В Республике Узбекистан: Вызовы И Решения. *Theoretical & Applied Science*, (9), 151-156.
  18. Окбоева, Н. У., & Тухтаев, Э. Э. (2019). О применении матричного анализа к решению экономических задач воспроизводства. In Информационные технологии и математическое моделирование (ИТММ-2019) (pp. 301-304).
  19. Murtazaev, E. M., Nabiyev, E. S., Berdiyev, S. A., Sharipov, S. P., Karimov, A. Q., & Boymuratov, F. X. (2023). Analysis of the effect of heat and corrosion on the mechanical properties of metal structures. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 410, p. 02053). EDP Sciences.
  20. Окбаева, Н. (2022). Матрицы и детерминанты из биномиальных, обобщенных биномиальных коэффициентов. *Science and Education*, 3(4), 33-41.
  21. Nabiev, E. (2023). Reliability study of irrigation canals and pipe culvers. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 410, p. 05025). EDP Sciences.
  22. Абдумуминов, Э. А., Раджабов, М. Р., & Набиев, Э. С. (2019). Испытания подземных труб под распределенной нагрузкой при опирании на жесткое основание. *Интернаука*, (19-2), 36-38.
  23. Окбоева, Н. У. (2019). О решении уравнений температурно-стратифицированных течений рекуррентно операторным методом. In Информационные технологии и математическое моделирование (ИТММ-2019) (pp. 295-300).